

ROLNICTWO W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

L'agriculture dans l'économie mondiale, wydanie F. A. O. — Rzym 1956.

Problem stopnia zaspokajania elementarnych potrzeb człowieka przez rolnictwo jest ciągle aktualny. Rolnictwo stanowi główną gałąź gospodarki światowej. Trudno mówić o gospodarce światowej lub rolnictwie światowym jako o czymś jednolitym, — raczej o wielu gospodarkach narodowych powiązanych ze sobą rynkami zbytu, wymianami i traktatami. Te różne gospodarki

zawierają wspólne czynniki: ludność, produkcja, zdolność nabywczą; — elementy te mogą być rozpatrywane w skali światowej. Ta analiza pozwala wykazać w jakim stopniu rolnictwo zaspokaja potrzeby ludzkie. Chodzi bowiem nie tylko o wyżywienie ludzi na świecie, lecz także o poziom i jakość tego wyżywienia.

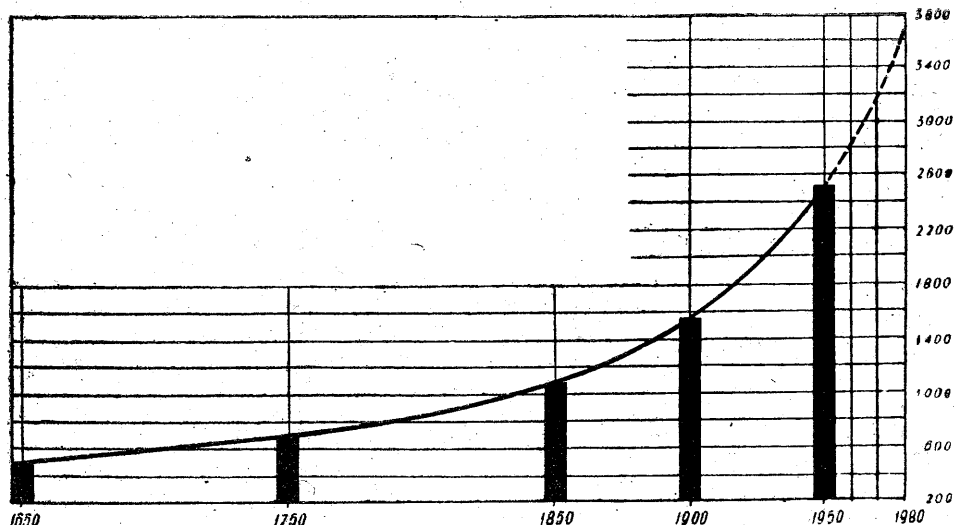
WZROST LUDNOŚCI NA ŚWIECIE

Kula ziemską liczy obecnie 2½ mld mieszkańców. Szczegółowe statystyki istnieją zaledwie dla około połowy ludności globu. Dlatego nie można podać z większą dokładnością liczby ludzi zamieszkujących ziemię. Mimo to obserwacje wzrostu ludności na przestrzeni ostatnich trzech wieków (1650—1950) pozwalają wykreślić krzywą, która wykazuje interesujący przebieg procesów demograficznych (wykres 1).

W okresie między 1850 a 1950 rokiem ludność kuli ziemskiej wzrosła dwukrotnie, zaś liczba ludności z roku 1850 była dwa razy większa od liczby z roku 1650. W oparciu o analizę dotychczasowego przyrostu ludności można przewidywać, że w końcu obecnego wieku ludność kuli ziemskiej wyniesie około 3 miliardy 800 milionów osób.

Krzywa światowego przyrostu ludności jest przeciętną z wielu krzywych poszczególnych krajów. Jeżeli przyjrzeć

się tym ostatnim, zauważymy, że już obecnie przyrost naturalny ludności osiąga swe maximum w krajach, gdzie produkcja żywności nie jest wystarczająca. W sprawozdaniu przedstawionym na światowym kongresie demograficznym we wrześniu 1954 r. komisarz dla spisu ludności w Indiach wyraził przypuszczenie, że ludność tego kraju wzrośnie do 520 milionów w roku 1981 — w porównaniu do 360 milionów w 1951. Będzie to przyrost o 45% w ciągu 30 lat (w USA przyrost ludności w latach 1937—1952 wynosił 21%). Cyfry te nabierają specjalnego znaczenia w zestawieniu z następującymi danymi: średnia dzienna racja żywności wynosi w Indiach 1640 kalorii na osobę, — w USA 3117 kalorii. W Indiach przypada na osobę dziennie 44 g białka, — w USA 90 g. Roczny dochód na głowę ludności nieco przekracza 50 dolarów w Indiach a 200 dolarów w USA.

Wykres 1. Wzrost ludności na świecie w latach 1650—1980

A zatem przed rolnictwem stoi zadanie nie tylko wyżywienia wzrastającej szybko ludności, ale podniesienia poziomu jej życia.

Ludność kuli ziemskiej jest zgrupowana w sposób następujący: ponad 50% przypada na Azję, 16% na Europę, 7% na Amerykę Północną, 7% na Amerykę Łacińską, 8% na Afrykę, 8% na ZSRR, 0,5% na Oceanie. Jeśli w niektórych krajach Europy notowano nawet lekki spadek roczny ludności, to w szeregu krajów Ameryki Łacińskiej, Afryki i Dalekiego Wschodu ludność wzrasta o ponad 2,5% rocznie. Jeśli do tego dodać różnice w poziomie rozwoju gospodarczego, nierównomierne rozmieszczenie zasobów naturalnych — należy nie tylko zwiększyć światową produkcję

żywności, ale skoncentrować wysiłki dla pomocy krajom nierozwiniętym gospodarczo, w których ludność wzrasta najszybciej. Chodzi jednak o formy i drogi, jakimi pomoc ta byłaby udzielana. Czy może istnieje możliwość dożywiania stref silnie zaludnionych, o niskim poziomie rozwoju gospodarczego, produktami rolnymi pochodzącymi ze stref nadwyżkowych, czy też należy szukać rozwiązania tego problemu w realizacji międzynarodowych inwestycji, w aktywizacji ekonomicznej stref gospodarczo nierozwiniętych, rozbudowie przemysłu i międzynarodowej wymiany?

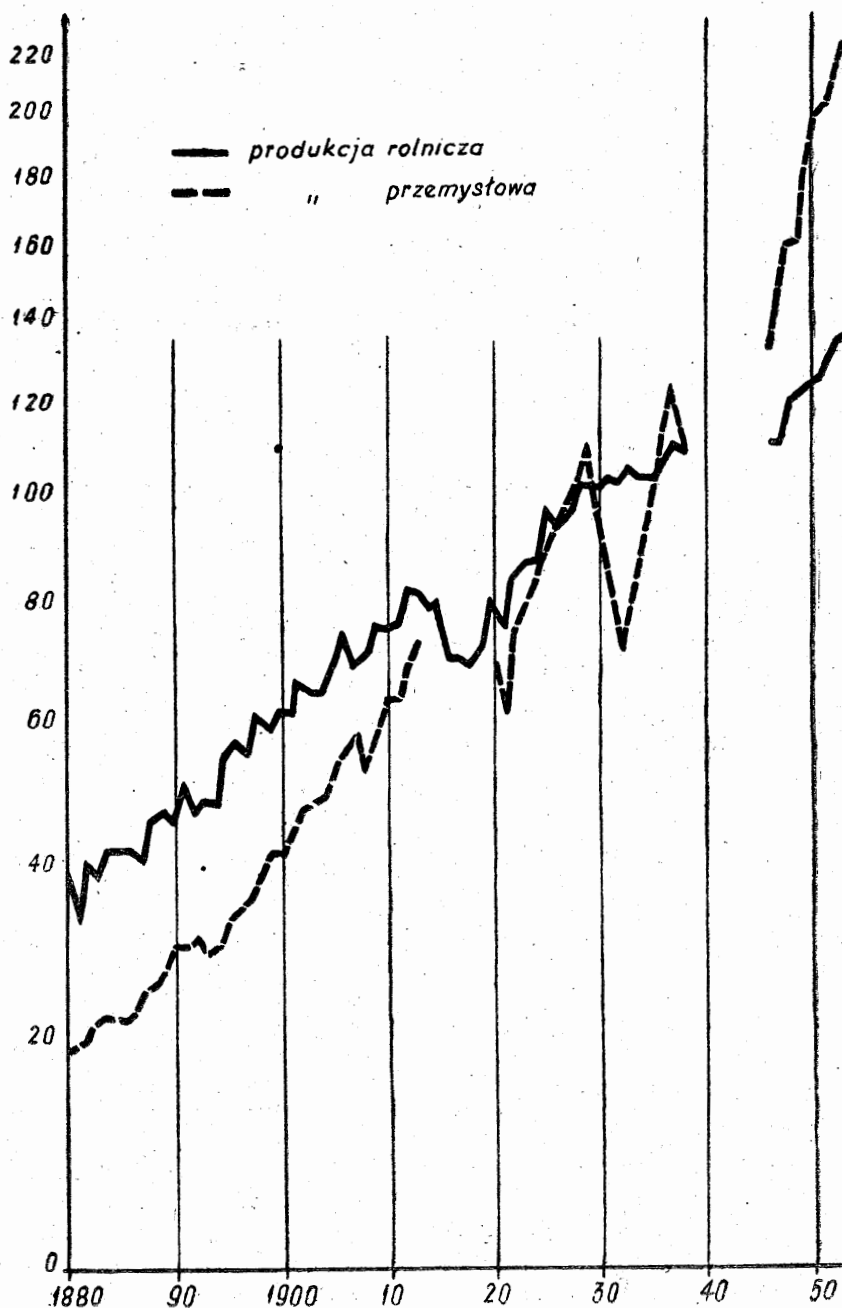
W każdym razie — największe zadanie w zakresie wyżywienia ludności świata i podniesienia poziomu jej życia opiera się na rolnictwie.

WZROST PRODUKCJI ŚWIATOWEJ

Rozwój produkcji rolnej i przemysłowej na świecie obrazuje wykres 2.

Wykres ten oparty jest na kilku różnych statystykach, które w sumie dają mniej więcej dokładny obraz ogólny. Przyjmując za 100 stan produkcji w latach 1925—1929, to jest w okresie kiedy produkcja światowa podniosła się już po

pierwszej wojnie, a kryzys powszechny nie spowodował jeszcze załamania się — stwierdzamy, że w roku 1880 poziom produkcji światowej wynosił mniej więcej 40%, a w 1953 około 140%. Po spadku tej produkcji w okresie drugiej wojny światowej krzywa znów zaczyna się wznosić.

Wykres 2. Produkcja rolnicza i przemysłowa na świecie w latach 1880—1953, przy przec. 1925—1929 = 100

Krzywa światowa nie daje jednak pełnego obrazu sytuacji. Obraz w różnych stronach świata jest nierównomierny. Podczas gdy w Ameryce Północnej wzrost produkcji znacznie przewyższył zarówno wartość ogólnoswiatowego wzrostu produkcji, jak i przyrost ludności — na Dalekim Wschodzie przeciwnie, produkcja wzrasta w tempie dużo słabszym niż w skali ogólnoswiatowej i nie odzyskała jeszcze właściwego stosunku do przyrostu ludności. W

Ameryce Łacińskiej produkcja wprawdzie wzrosła szybko, ale przyrost ludności był tak duży, że przewyższył znacznie wartość produkcji.

Te nierówności regionalne stanowią jeden z najważniejszych problemów tak w rolnictwie, jak i w całokształcie gospodarki. Właśnie w krajach, gdzie produkcja jest stale niewystarczająca, tendencja wzrostu jest najmniej zaznaczona — co potęguje groźbę coraz silniej zaakcentowanych różnic regionalnych.

Tabela 1

Względna wartość produkcji żywności na 1 mieszkańca w różnych rejonach kuli ziemskiej (bez ZSRR, Europy Wschodniej i Chin) w stosunku do średniej światowej z lat 1934—38

Wyszczególnienie	1934—38	1948—50
Oceania	388	372
Ameryka Płn.	237	281
Europa (bez Europy Wschodniej)	131	125
Ameryka Łacińska	114	111
Bliski Wschód	81	78
Afryka	64	67
Daleki Wschód (bez Chin)	58	48
	100	98

Tabela 1 pokazuje różnice regionalne w produkcji żywności. Na tej podstawie można stwierdzić, że w latach 1948—1950 zwiększyła się różnica między strefami dobrze i źle żywionymi w stosunku do sytuacji przedwojennej. Na Dalekim Wschodzie produkcja ta na jednego mieszkańca wynosi zaledwie połowę średniej światowej, a około 1/3 poziomu Oceanii.

Produkcja przemysłowa rozwijała się szybciej od ogólnego przyrostu ludności. Wzrost światowej produkcji przemysłowej był szczególnie szybki między

1880 a 1914, lecz odtąd krzywa obrazująca ten wzrost jest nieregularna z powodu dwóch wojen i kryzysów. Po drugiej wojnie światowej produkcja przemysłowa podniosła się bardzo szybko i jeśli proces rozwoju będzie przebiegał normalnie — produkcja ta w roku 1960 przewyższy o około 1/4 poziom z roku 1953.

Nieprzerwany wzrost produkcji przemysłowej i utrzymanie pełnego zatrudnienia może mieć korzystny wpływ na produkcję rolniczą.

ROZWÓJ DOCHODU I ZDOLNOŚCI NABYWCZEJ W SKALI ŚWIATOWEJ

Dochód i zdolność nabywczą są w dużej mierze funkcją stanu produkcji światowej artykułów rolnych i przemysłowych.

W niektórych krajach i niektórych strefach dochody zwiększały się wolniej niż w sumie na świecie. Daleki Wschód, gdzie żyje więcej niż 1/2 ludności kuli

ziemskiej, nie ma więcej niż 10% dochodu światowego. W przeciwieństwie Europa i Ameryka Północna mają tylko 7 i 9% całej ludności, ale 27 i 44% dochodu światowego.

Więcej niż połowa ludzkości dysponuje bardzo niskimi dochodami i w konsekwencji odgrywa minimalną rolę w konsumpcji produktów rolnych i przemysłowych. Nierównomierny podział dochodu światowego pomiędzy ludnością wywiera poważny wpływ na

strukturę światowej wymiany i tłumaczy trudności jakie napotyka wiele krajów słabo rozwiniętych w finansowaniu rozwoju rolnictwa i przemysłu, w podnoszeniu poziomu wyżywienia ich mieszkańców. Ponadto zjawisko to hamuje rozwój krajów o stosunkowo wysokim stopniu rozwoju gospodarczego, ponieważ bardzo często ich produkcja na eksport nie może być kupowana przez tych, którzy najbardziej by jej potrzebowali.

LUDNOŚĆ I ZIEMIA

Potrzeby ludzkości w dziedzinie wyżywienia wzrastają nie tylko dlatego, że codziennie przybywa 80 tys. ludzi, lecz również dlatego, że więcej niż $\frac{1}{2}$ ludności na świecie żyje w warunkach trudnych do zniesienia. Możliwość zapewnienia coraz to liczniejszej ludności lepszego poziomu życiowego związana jest z aktualnym i potencjalnym wykorzystaniem zasobów rolnictwa.

1. Ludność. Około $\frac{3}{4}$ ludności świata, czyli ponad 1 mld 400 mln. żyje z rolnictwa. Produkcja rolna musi pokryć zapotrzebowanie nie tylko mieszkańców wsi, ale mniej więcej drugiej takiej samej ilości ludzi nie związanych z pracą na roli.

Około 65% ludności rolniczej (913 mln.) żyje na Dalekim Wschodzie, a co najmniej 10% (153 mln.) w Afryce. Ta część ludności rolniczej jest źle odżywiana, źle ubrana i mieszka w prymitywnych warunkach.

Ludność rolniczej Europy wynosi 128 mln. osób, a reszta — około 137 mln. — przypada na Oceanię i obydwa Ameryki.

Procent ludności rolniczej bywa bardzo różny w różnych krajach tej samej części świata, a nawet w poszczególnych rejonach tego samego kraju.

W większości krajów procent ludności rolniczej ma tendencję do zmniejszania się. W czasie ostatnich 150 lat przeciętnie procent ten na całym świecie spadł bardzo wyraźnie. W krajach

uprzemysłowionych jak USA, Kanada, Szwecja i Japonia stosunek ten zmniejszył się w ciągu ostatnich 80 lat o 0,5% rocznie. Mimo to produkcja rolna nie zmniejszyła się, wręcz przeciwnie, ustawicznie wzrasta zarówno w ilości globalnej, jak i na 1 mieszkańca. Przemysł nie tylko zabrał z rolnictwa część ludności, ale jednocześnie spowodował zwiększenie zapotrzebowania na produkty rolne i dostarczył rolnikom ulepszonych maszyn i narzędzi, nawozów, środków chemicznych.

Migracja ludności z rolnictwa do przemysłu nie może być rozpatrywana jako walka o zmonopolizowanie rezerw ludzkich. W rozwijającym się gospodarzo kraju nie leży na pewno w interesie rolnictwa zachowanie dla siebie większości ludności. Istnieje jednak bez wątpienia pewna granica, której ruch ludności ze wsi do miast nie może przekroczyć bez szkody dla gospodarki narodowej.

Na pytanie: jaki procent ma stanowić ludność rolnicza w stosunku do całej ludności nie można dać kategorycznej odpowiedzi. Zależy to od stopnia rozwoju danego kraju, bogactw naturalnych, klimatu, systemu rolnictwa, stopnia rozwoju ludności, tradycji politycznych i społecznych. Na przykład w Szwecji, w kraju dość silnie uprzemysłowionym — który osiągnął samowystarczalność rolniczą, ludność rolnicza stanowi 23% całej ludności. W USA,

kraju silnie uprzemysłowionym — który jest jednocześnie wielkim eksporterem produktów rolnych, ludność rolnicza obejmuje tylko 15% ogółu ludności. W Belgii i Anglii, które importują znaczną część spożywanych przez siebie artykułów żywnościowych, tylko 1 pracownik na 20 jest zatrudniony w rolnictwie. Natomiast w niektórych słabo rozwiniętych krajach Dalekiego Wschodu ludności utrzymującej się z rolnictwa jest 80%.

2. Ziemia. W wielu wypadkach nieporozumienia wynikające w zakresie problemów wyżywienia ludności, rolnictwa i przemysłu wynikają z niedostatecznych wiadomości dotyczących obszarów ziemi uprawianej i potencjalnej możliwości ich zwiększenia. Czasami nawet rozpatruje się rezerwy w gruntach rolnych podobnie jak wyczerpujące się kopalnie węgla. Rezerwy te naturalnie mogą się wyczerpać przez nadmierną eksploatację, lecz mogą one także być powiększane, a ich żyzność przywrócona.

W dobie obecnej ziemi uprawne zajmują tylko 9—10% całkowitej powierzchni kuli ziemskiej (13,5 mld. ha); z tego 17% zajmują łąki i pastwiska, 29% lasy. Około połowy ziemi całego

globu (43,5%) stanowią tereny zabudowane i nieużytki.

Biorąc pod uwagę uprawę 20% gruntów w okolicach podzwrotnikowych — obecnie niewykorzystywanych — można by powiększyć powierzchnię ziemi użytkowanej rolniczo na świecie o około 40%. Byłoby to przygotowaniem drogi do rewolucji rolniczej, którą można by porównać do zagospodarowania nieużytków obydwu Ameryk i Australii. Poza tym duża część wielkich stepów Afryki, Ameryki i Australii nadawałaby się do znacznie bardziej intensywnej eksploatacji. Wielkie strefy monsunu i stepy Dalekiego Wschodu mogłyby się stać produktywnymi po zastosowaniu szerokiej sieci nawodnienia i drenowania. Część gruntów obecnie jałowych lub na wpół jałowych w dawnych czasach stanowiła kwitnącą strefę produkcji zbóż. Ten proces historyczny może być odwrócony i można by odzyskać na nowo ziemię niegdyś uprawne, rozciągające się wzdłuż Nilu, Indusu, Tygrysu i Eufratu. — Na półkuli południowej, w strefach o umiarkowanym klimacie i wystarczającej wilgotności, istnieją grunty częściowo niewykorzystane głównie z braku dostatecznej ilości ludności.

PRODUKCJA ROLNICZA

Jaką produkcję uzyskuje 1400 milionów rolników na świecie z 1300 milionów ha ziemi ornej, którymi dysponują (średnio 1 ha na osobę zatrudnioną w rolnictwie), z około 2000 milionów sztuk bydła, które pasą się na 2300 ha pastwisk, z 3800 milionów hektarów pokrytych lasami, z wód wewnętrznych i oceanów?

W oderwaniu od sumy rezerw na mieszkańca, ich podziału według rejonów i tendencji rozwoju, liczby ogólnej nie znaczą być może wiele. Kilka przykładów jednak stworzy pojęcie ogromu światowej produkcji rolnej.¹

W 1952 r. światowa produkcja rolnicza wynosiła ponad 640 mln. ton zbóż, około 37 mln. ton cukru, 155 mln ton ziemniaków, 40 mln. ton mięsa, 240 mln. ton mleka, 26 mln. ton ryb, około 30 mln. bel bawełny i 1 mln ton wełny. Spośród produktów rolnych mleko zajmuje pod względem wartości pierwsze miejsce, następnie mięso i pokarmy energetyczne (zboża i cukier). Najniżej co do wartości stoją: tytoń (1,4%), wina i chmiel (1,2%), kawa, herbata i kakao (1,2%).

Jeśli zajmiemy się teraz rybołówstwem stwierdzimy, że 7 krajów (Chiny, Japo-

¹ bez ZSRR.

nia, ZSRR, Kanada, USA, Anglia, Norwegia) obejmują około 60% całości połowów światowych. Ogólna handlowa wartość połowów wynosi mniej więcej 3 mld dolarów rocznie, co stanowi około 3% całej produkcji rolnej. Znaczenie produktów rybołówstwa nie mierzy się jedynie w wartości pieniężnej lub ilościowo; produkty te mają specjalną wagę jako stosunkowo tanie źródło białka zwierzęcego. W Ceylonie i Japonii na przykład przeszło $\frac{1}{4}$ racji białka zwierzęcego na wyżywienie ludzi pokrywa-

ją ryby. W skali światowej odpowiednia liczba wynosi 10—15%.

Rola jaką odgrywa rolnictwo w całości światowej produkcji surowców pozostanie na pewno zasadnicza nawet w świecie idącym drogą szybkiego uprzemysłowienia. Dwie podstawowe drogi mogą prowadzić do dalszego zwiększenia produkcji rolnej: oddanie pod uprawę ziem dotąd nieużytkowanych oraz lepsze wykorzystanie gruntów już uprawianych. Problem ten wymaga pomocy rządów, współdziałania przemysłu i inwestycji.

UDZIAŁ ROLNICTWA W DOCHODZIE SPOŁECZNYM

Aktualny poziom życia ludności kuli ziemskiej (zarówno wiejskiej jak i miejskiej) nie daje powodu do zadowolenia z osiągniętych dotąd rezultatów. Rozpatrując zestawienie 70 krajów należy stwierdzić, że dochód roczny na 1 głowę osiąga 600 dolarów tylko w 8 krajach, reprezentujących 11% ludności tych 70 krajów. W 40 krajach średnie dochody nie osiągają 200 dolarów rocznie. Pozostałe kraje stanowiące $\frac{2}{3}$ ludności świata uzyskują mniej niż $\frac{1}{6}$ światowego dochodu.

Nigdzie lub prawie nigdzie ludność rolnicza nie otrzymuje części dochodu narodowego proporcjonalnej do ich liczebności. Rolnicy zarabiają przeważnie mniej niż ludzie zatrudnieni w innych gałęziach gospodarki.

Im bardziej kraj jest uprzemysłowiony tym mniejsza jest rozpiętość między stosunkiem ludności rolniczej do ogólnej liczby ludności, a udziałem rolnictwa w dochodzie narodowym. Zjawisko to przedstawia wykres 3.

Ogólnie biorąc w krajach będących na niskim poziomie rozwoju gospodarczego, gdzie ludność rolnicza dominuje — to jest głównie w krajach należących do tej grupy, dla której $\frac{1}{6}$ dochodu na świecie musi zaspokoić potrzeby $\frac{2}{3}$ lud-

ności globu — rolnicy otrzymują najmniejszą część dochodu narodowego. To pozwala zdać sobie sprawę z warunków bytu rolników na wielkich obszarach kuli ziemskiej.

Dokładne określenie „sprawiedliwego” udziału rolnictwa w dochodzie narodowym jest trudne. Można jednak stwierdzić bez obawy wielkiej omyłki, że w większości krajów rolnictwo jest niedostatecznie opłacane niezależnie od tego czy weźmie się pod uwagę zdolność nabywczą konieczną dla przyzwoitej stopy życiowej, czy też będzie się porównywać dochód rolnika z nakładami pracy w innych działach gospodarki i środkami produkcji.

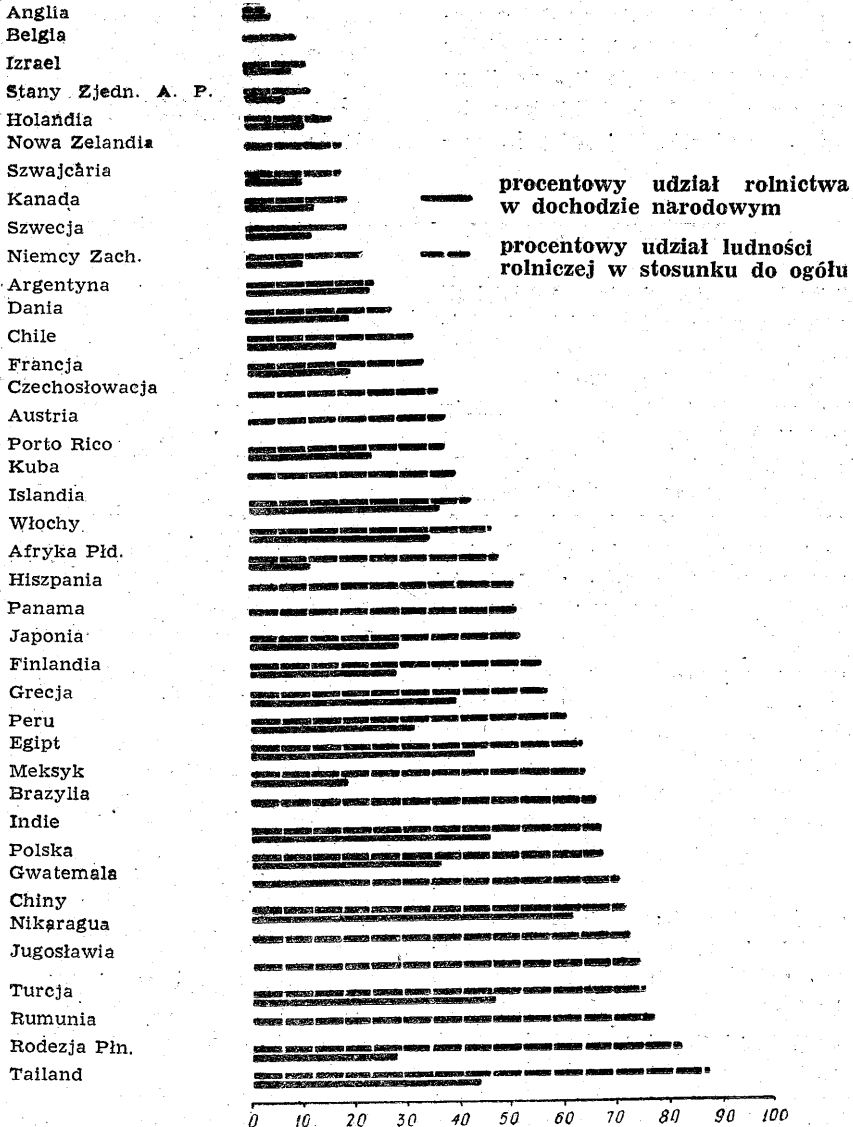
Prawie we wszystkich krajach rolnik nie otrzymuje sprawiedliwego udziału w dochodzie, chociaż spełnia jedną z najważniejszych życiowych funkcji społeczeństwa świata.

Ekonomiści badają przyczynę niskiego udziału rolnictwa w dochodzie narodowym. Twierdzą oni na przykład, że dochód narodowy na mieszkańca danego kraju zwiększa się przy zmniejszaniu się procentu ludności rolniczej. Mówi się wówczas o zwiększeniu wydajności pracy przez przesuwanie się siły

robotczej z zajęć mało wydajnych do bardziej wydajnych.

Zjawisko powolnego wprowadzie w skali światowej (rocznie o 0,2%), ale ciągłego przemieszczania się ludności ze wsi do miast uważane jest za ruch normalny, sprzyjający wzrostowi dochodu

narodowego. Równocześnie statystyka amerykańska wykazuje, że od 1860 roku w USA szybko wzrastał dochód z produkcji przemysłowej, a zmniejszał się udział rolnictwa w dochodzie narodowym przy równoczesnym zmniejszaniu się liczby ludności rolniczej. Od 1941

Wykres 3. Odsetek ludności rolniczej w stosunku do ogółu a udział rolnictwa w dochodzie narodowym

Tabela 2

Dochód na osobę w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie w procentach dochodu na osobę w innych gałęziach produkcji razem wziętych (dla 17 wybranych krajów)

Kraj	1938	1948	1949	1950	1951	1952
	procentowo					
Nowa Zelandia	—	150	156	204	132	—
Anglia	—	101	103	93	89	93
NRF	44	67	72	80	85	93
Dania	67	77	82	81	78	87
Austria	—	59	60	65	60	63
Kanada	33	62	57	55	68	60
Turcja	30	51	42	52	61	60
Gracja	—	58	61	51	56	56
Finlandia	55	71	52	50	58	52
Norwegia	—	59	58	52	51	52
Irlandia	31	48	47	44	44	48
Włochy	48	70	57	54	47	44
USA	33	55	44	48	44	42
Belgia	—	45	47	41	40	—
Peru	—	36	37	41	40	—
Japonia	—	40	35	32	32	—
Filipiny	—	31	29	29	34	32

roku sytuacja rolników amerykańskich uległa polepszeniu, ponieważ w okresie wojny zaistniało duże zapotrzebowanie na produkty rolne, zaś po wojnie zastosowano szereg metod popierania rolnictwa, a więc gwarantowania minimalnych cen.

Anglia stosuje politykę podtrzymywania opłacalnych cen artykułów rolnych, co pozwala rolnikom brytyjskim uzyskiwać część dochodu narodowego prawie równą średniej ogólnokrajowej.

Przy obecnym tempie rozwoju postępu technicznego może on pozwolić na zwiększenie wydajności produkcji w rolnictwie w wielu wypadkach w tym samym stosunku, w jakim następuje wzrost wydajności produkcji w przemyśle. Ustawicznie zwiększa się bowiem w rolnictwie zastosowanie produktów przemysłowych. Coraz większy procent dochodów brutto rolników przeznaczają na zaopatrzenie w produkty przemysłowe, służące do zwiększania produkcji rolnej. W Irlandii procent ten wynosi około 20%, a w Holandii 54%. Zużycie nawozów sztucznych wykazuje wyraźnie regularny rozwój produkcji

przemysłowej dla rolnictwa. Rolnictwo światowe zużywa rocznie około 16 milionów ton nawozów sztucznych. Od zakończenia wojny ilość traktorów w rolnictwie światowym zwiększyła się dwukrotnie (bez ZSRR, Europy Wschodniej i Chin).

Rola rolnictwa nie ogranicza się więc tylko do wyżywienia ludności i do zaopatrzenia fabryki w surowce. Gospodarstwa rolne stają się nabywcami maszyn, narzędzi, nawozów, pasz, opału i energii elektrycznej, środków chemicznych. Gospodarstwa te ograniczają u siebie liczbę zatrudnionych pracowników. W przeludnionych miastach buduje się coraz więcej fabryk.

Wnioski z krótkiego studium na temat rolnictwa w gospodarce światowej można streścić w następujących punktach:

1) Nieodżwonne jest rozwinięcie produkcji rolniczej dla zaspokajania potrzeb szybko wzrastającej ludności dwóch miliardów istnień ludzkich, których podstawowe potrzeby są zaspokajane w niedostateczny sposób.

Tabela 3

Wyposażenie rolnictwa światowego w traktory

Kraj	Park traktorowy		
	W tysiącach jednostek	Procentowy udział w ogólnej ilości traktorów	na 1000 ha
USA	3876	66,3	20,0
Kanada	400	6,8	10,2
Anglia	342	5,8	46,8
NRF	185	3,2	21,8
Francja	153	2,6	7,2
Australia	123	2,1	6,9
Szwecja	74	1,3	19,5
Włochy	66	1,1	6,3
Afryka Południowa	48	0,8	6,2
Nowa Zelandia	40	0,7	88,9
Japonia	28	0,5	5,5
Brazylia	27	0,5	1,4
Dania	25	0,4	8,9
Holandia	23	0,4	20,9
Turcja	23	0,4	1,2
Szwajcaria	20	0,3	45,5
Austria	18	0,3	10,6
Wszystkie inne kraje (bez ZSRR, Europy Wschodniej i Chin)	379	6,5	—
Cały świat (bez ZSRR, Europy Wschodniej i Chin)	5850	100	—

2) Przy rozpatrywaniu jedynie aktualnych zasobów i metod, problem wyżywienia ludności świata może się wydawać trudny do rozwiązania. Jednak możliwe jest przyspieszenie postępu w rolnictwie tak, aby jednostkowa wydajność wzrosła. Istnieją również ukryte rezerwy, które dzięki nauce i inwestycjom mogą być wykorzystane dla celów produkcji rolniczej.

3) Ogólnie biorąc rolnictwo nie otrzymuje „sprawiedliwej” części dochodu społecznego na świecie i nie po-

święca mu się takiej uwagi jak przemysłowi.

4) Rolnictwo i przemysł są w gospodarce światowej związane więzami organicznymi.

5) Rozwój rolnictwa zależy w dużym stopniu nie tylko od polityki rządów poszczególnych krajów, ale również od współpracy tych rządów w skali międzynarodowej, od skutecznej działalności międzynarodowych organizacji rolniczych.

opr. A. Romanow